Palangos St. 7

The 4 trenches totalling 71.25 m^2 excavated in 2021 inside the house at Palangos St. 7, Kaunas prior to the construction of a cellar identified a 2.6–2.8 m thick layer: an upper horizon up to 1.6 m thick that was formed in the 18th–20th centuries and a lower natural horizon of washed sand without archaeological finds or other traces of human activity. Only Trench 3 yielded fragments of an 18th-century masonry wall (Figs. 1–3) and, in an up to 60 cm thick horizon of dark grey soil at a depth of roughly 1 m, sherds of late 18th–19th-century household pottery (Fig. 4).

Vytautas Vingis

Tyrimai Jonavos, Šauklių ir Šv. Gertrūdos gatvėse

2021 m. Kaune, Kauno senamiesčio teritorijoje (UK 20171), Jonavos ir Šv. Gertrūdos gatvėse suplanavus pakloti naujus lietaus nuotekų tinklus, nemaža dalis darbų atlikta be archeologinių tyrimų (1 pav.). Atliktų žvalgomųjų tyrimų metu ištirta 15 šurfų, iš viso 62 m^2 plotas. Žvalgyta viena iškasta 38 m^2 ploto tranšėja. Detaliųjų tyrimų metu ištirta 11 perkasų, iš viso ištirtas 105 m^2 plotas, iš kurio 17 m^2 sudarė žvalgomųjų tyrimų metu ištirti šurfai. Iš viso 2021 m. ištirtas 188 m^2 plotas.

Remiantis 1714 m. istoriniu planu, Pilies žiedo aplinkoje vykdyti tyrimai patenka į jame žymimą XVIII a. buvusią Neries vagą. 1850 m. plane išsiskiria jau susiformavusi Šv. Gertrūdos gatvė ir apgyvendinta teritorija, esanti dabartinio žiedo PR dalyje. Anksčiau Jonavos ir Šauklių gatvėse archeologinius tyrimus 1987, 2016 m. atliko D. Balčiūnas (*LIIR,* f. 1, b. 1333; *ATL 2016 metais,* 2017, p. 264–270), 1990 m. D. Balčiūnas, M. Bertašius ir A. Vaškelis (*LIIR,* f. 1, b. 1775), 2015–2016 m. M. Mačiulis (*ATL 2015 metais,*

1 pav. Tyrimų situacijos planas: 1 – be archeologinių tyrimų iškastos tranšėjos; 2 – ištirtos perkasos; 3 – ištirti šurfai. V. Vingio brėž.

Fig. 1. Situation plan of the investigation: 1 – trenches dug without an archaeological investigation; 2 – excavated trenches; 3 – excavated test pits.

2016, p. 271–276), 2016 m. U. Budvydas, K. Duderis (*ATL 2016 metais,* 2017, p. 527–528), 2018 m. N. Brazdeikis (*ATL 2018 metais,* 2019, p. 628). Tyrėjai fiksavo XV–XXI a. datuojamus kultūrinius sluoksnius, taip pat rasta XVII a. pabaigos – XVIII a. datuojamų krosnių liekanų bei XIX–XX a. pastatų pamatų fragmentų. Šv. Gertrūdos gatvę 2008 m. tyrė D. Balčiūnas (*ATL 2008 metais,* 2009, p. 557), 2018 m. D. Ostrauskienė, N. Brazdeikis (*ATL 2018 metais,* 2019, p. 638), 2019 m. A. Kalėjus, J. Dobeikienė, S. Sprindys (*ATL 2019 metais,* 2020, p. 511), 2020 m. tyrimus Gimnazijos gatvėje atliko straipsnio autorius (*ATL 2020 metais*, 2021, p. 667). Tyrimų metu fiksuoti XIX–XXI a. kultūriniai sluoksniai, vietomis rasta pavienių XVII–XVIII a. buitinės keramikos fragmentų bei žmonių kaulų.

2021 m. žvalgomųjų tyrimų metu šurfuose 1–3 fiksuoti 4,05–5,1 m storio XIX–XX a. suformuoti sluoksniai su pavieniais XVII–XVIII a. radiniais. Šurfuose 2–3 nuo 2–2,3 m gylio tirtas juodos spalvos žemės sluoksnis, kurį, remiantis senąja kartografija, galima sieti su čia anksčiau tekėjusia Neries upe. Upės vaga šioje vietoje galbūt buvo užpilta XVIII a. II pusėje – XIX a. Įžemis šiuose šurfuose nepasiektas.

Šurfe 4 1,8 m gylyje rastas 30–35 cm storio kultūrinio sluoksnio su XVII–XIX a. radiniais fragmentas, kuris, tikėtina, suardytas aptiktų pamatų statybos laikotarpiu.

Pastato pamato M1 fragmentas ir jo antžeminė dalis atidengtas apie 1–1,1 m gylyje. M1 suformuotas mažiausiai dviem statybos etapais: XIX a. II pusėje ir XX a. 1–3 dešimtmečiais. Apie 1,2–1,3 m gylyje (H_{abs} 26,80–26,90 m) rastas suardytų grindų fragmentas. Manoma, kad tai aptikto pastato pamato vidinė patalpa. Taip pat minėtame gylyje rastas dar vienas pamato fragmentas M2. Aptiktas fragmentas M2 yra tvoros tarp sklypų fragmentas, datuojamas XX a. 1–3 dešimtmečiais.

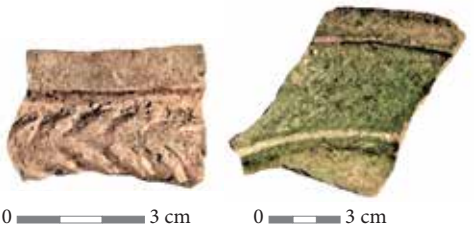

2 pav. Šurfe 6 rasti radiniai. G. Pilkauskaitės nuotr.
Fig. 2. Finds from Test Pit 6.

Šurfuose 5, 6, 9, 10, tirtuose iki Šv. Gertrūdos ir Gimnazijos gatvės sankryžos, nustatyta, kad nuo 1,15–1,5 m gylio yra susiformavęs 35–50 cm (šurfas 5), 60–75 cm (šurfas 6), 1–1,5 m (šurfai 9, 10) storio archeologinis sluoksnis su XVI–XVIII a. datuojamais radiniais: buitinės keramikos šukėmis, lėkščių ir koklių fragmentais, kai kurie iš jų dengti glazūra, pavieniais metaliniais dirbiniais (2 pav.). Šurfe 5 1,4 m gylyje aptikta mūrinė struktūra, kuri, tikėtina, priklausė 1796 m. plane vaizduojamam medinio pastato pamatui. Šurfe 7 fiksuotas 30–35 cm XVIII–XIX a. sluoksnis, nuo 1,9–2 m gylio rastas apie 90–100 cm storio XVII–XVIII a. datuojamas sluoksnis. Po juo aptiktas 20–30 cm pilkos smėlingos žemės sluoksnis, kuriame rastas vienas titnaginis radinys (greičiausiai tai nuoskala su makroutilizacijos žymėmis). Šurfe 8 fiksuotas 1,25 m storio XVII–XIX a. sluoksnis, po juo rastas apie 1 m storio XVII–XVIII a. datuojamas sluoksnis. Įžemis minėtuose šurfuose 5–8, 10 pasiektas 2–3,45 m gylyje, šurfe 9 įžemis nepasiektas, nes 3,1–3,2 m gylyje rastas akmenų grindinys, kuris neardytas ir paliktas *in situ*.

Šurfuose 11–14 (už Šv. Gertrūdos ir Gimnazijos gatvės sankryžos) fiksuoti mažiau intensyvūs su mažesniu kiekiu radinių sluoksniai, kuriuose aptikta buitinių keramikos šukių, čerpių, stiklinių indų fragmentų. Šurfe 11 nuo 1,5–1,6 m ir 2,5–2,55 m gylio rasti 60 cm storio sluoksniai su XVII–XVIII a. radiniais (3 pav.).

3 pav. Šurfas 11 iš PV tyrimų metu. V. Vingio nuotr.

Fig. 3. Test Pit 11, as seen from the SW during the investigation.

Šurfe 12 rastas 70 cm storio sluoksnis, kuriame aptikta XVIII–XIX a. datuojamų radinių, o nuo 3,1 m gylio rastas apie 40 cm storio sluoksnis su keliais XVII a. datuojamais radiniais. Po juo sekė tarpsluoksnis be radinių ir nuo 3,8–3,9 m gylio tirtas apie 40 cm storio sluoksnis su keliais XVII a. datuojamais radiniais.

Iš šio sluoksnio paimtas grunto mėginys archeobotaniniams tyrimams. Jame išsiskyrė paprastosios durnaropės (*Datura stramonium*) ir juodosios kiauliauogės (*Solanum nigrum*). Nesuanglėjusių augalų makroliekanų šiame mėginyje suskaičiuoti net 3058 vienetai. Vien apie 3 tūkst. jų buvo baltųjų balandų *(type)* (*Chenopodium album*).

Šurfe 13 nuo 2,3 m gylio rastas apie 1,6–1,7 m storio sluoksnis, kuriame apstu XVII (XVIII?) a. radinių. Iš šio sluoksnio paimtas grunto mėginys archeobotaniniams tyrimams (pasiekus 4 m gylį). Jame aptiktos 257 suanglėjusių augalų makroliekanos, iš jų 188 sėjamųjų grikių (*Fagopyrum esculentum*). 583 aptiktos makroliekanos buvo nesuanglėjusios – 288 jų buvo bent 3 skirtingų rūšių viksvų (*Carex spp.*). Gręžinio duomenimis, šis sluoksnis tęsėsi mažiausiai iki 5 m gylio (įžemis nepasiektas). Šurfe 14 po XIX–XX a. sluoksniais nuo 1,5–1,95 m gylio rastas 50–60 cm storio sluoksnis su XVIII a. datuojamais radiniais. Šurfe 15 nuo 1 m gylio rastas 30–35 cm storio sluoksnis su XVIII–XIX a. radiniais. Šurfe fiksuotas apardytas XX a. pamatas bei grindinys. Įžemis šurfuose pasiektas nuo 1,3 m iki 5,05 m gylyje. Atlikus žvalgomuosius tyrimus šurfų 5–14 vietose vykdyti detalieji tyrimai iki projektinio 1,65–2,4 m gylio.

Ištirtose perkasose 1, 3, 5, vietose, kurios nebuvo suardytos XX a. tiesiant komunikacijas, nuo 1,15–1,5 m iki projektinio 1,65–1,7 m gylio rastas fragmentiškai išlikęs XVII–XVIII a. datuojamas archeologinis sluoksnis su keraminių indų šukėmis, koklių, vitražinio stiklo fragmentais ir t. t. Iš šio sluoksnio (perkasos 5 vietoje) paimtas grunto mėginys archeobotaniniams tyrimams. Jame rastos 132 suanglėjusių ir mineralizuotų augalų makroliekanos. 1242 augalų makroliekanos nebuvo suanglėjusios. Daugiausia buvo baltosios balandos *(type)* (*Chenopodium album*, 581 vienetas). Perkasoje 1 apie 1,4–1,5 m gylyje aptiktos mūrinės konstrukcijos M1.1 ir M1.2. Tikėtina, kad tai 1796 m. plane vaizduojamo medinio pastato pamatai.

Perkasose 2, 4, 6–11, vietose, kurios nebuvo suardytos XX a. tiesiant komunikacijas, nuo 1,1–1,6 m gylio iki projektinio 1,65–2,4 m gylio rasti 10–70 cm storio XVIII–XIX a. datuojami sluoksniai. Iš šio sluoksnio (perkasos 4 vietoje) paimtas grunto mėginys archeobotaniniams tyrimams. Mėginyje aptikta 108 suanglėjusių ir mineralizuotų augalų makroliekanos. Net 1128 augalų makroliekanos buvo nesuanglėjusios. Čia dominavo 7 skirtingų rūšių viksvos (*Carex spp.* – 665 vienetai). Perkasoje 4 fiksuota mūrinė XIX a. viduryje statyta struktūra – buvusios vidinės pertvaros liekana, priskiriama 1863 m. plane vaizduotam mūriniam pastatui, kuris turėjo būti pastatytas 1847–1863 m. (4 pav.).

Perkasoje 9 fiksuotas galbūt iki XVIII a. pabaigos statytas pamato fragmentas.

Žvalgymų metu fiksuojant iškasos pjūvius vertingų sluoksnių neaptikta. Fiksuota sugriauta mūrinė struktūra, kuri užfiksuota šurfe 4, nes kasimo darbai buvo atlikti be archeologo. Taigi, 2021 m. Kauno mieste atlikus tyrimus fiksuoti nuo 1,3 iki 5,05 m storio XVII–XX a. kultūriniai sluoksniai. Aptikta XVIII a. pabaigos – XX a. mūrinių statinių, grindinių liekanų. Atlikus archeobotaninius tyrimus iš XVII–XVIII bei XVIII–XIX a. suformuotų sluoksnių, identifikuoti įvairių rūšių kultūriniai, miškų ir pomiškių augalai, piktžolės ir ruderaliniai augalai, rasta nemažai nesuanglėjusių augalų liekanų (viksvų, balandų ir t. t.).

4 pav. Perkasoje 4 atidengti mūro fragmentai iš ŠR. V. Vingio nuotr.

Fig. 4. Wall fragments uncovered in Trench 4, as seen from the NE.

Jonavos, Šauklių, and Šv. Gertrūdos Streets

The 2021 excavation of 188 m^2 on Jonavos and Šv. Gertrūdos Streets in Kaunas Old Town (Fig. 1) yielded 19th–20th-century layers, at least 4.05–5.1 m thick and containing isolated 17th–18th-century finds in Test Pits 1–3; fragments of a building foundation, a floor, and the fence between the plots that date to the second half of the 19th century and the 1900s – 1920s in Test Pit 4; a 35–100 cm thick archaeological layer containing 16th–18th-century finds: sherds of pottery, plates, and stove tiles as well as other items from a depth of 1.15–1.5 m in Test Pits 5, 6, 9, and 10 (Fig. 2); a 17th–18th-century layer from a depth of 1.9–2.55 m in Test Pits 7–8; a masonry structure which likely belonged to the foundation of the wooden building, portrayed in the 1796 plan, in Test Pit 5; sterile soil at a depth of 2–3.45 m in aforementioned Test Pits 5–8, and 10; and poorer layers with fewer finds in Test Pits 11–14 as well as 17th–18th-century layers with a different structure and a thickness of at least 40–60 cm from a depth of 1.5–3.1 m (Fig. 3). Thorn apple, black nightshade, white goosefoot, buckwheat, and sedge were distinguished in the two samples taken for archaeobotanical analysis from this last layer in Test Pits 12 and 13. A partially destroyed 20th-century foundation and paving were found in Test Pit 15. Sterile soil was reached at a depth of 1.3–5.05 m in the test pits.

A fragmentally surviving 17th–18th-century layer was found at places in Trenches 1, 3, and 5 from a depth of 1.15–1.5 m to the planned depth of 1.65–1.7 m. White goosefoot led in

respect to quantity in the soil sample from this layer (in Trench 5). The foundation of a wooden building marked in the 1796 plan was discovered in Trench 1. 10–70 cm thick, 18th–19th-century layers in places occurred in Trenches 2, 4, and 6–11 from a depth of 1.1–1.6 m to the planned depth of 1.65–2.4 m. Sedges predominated in the soil sample from this layer (in Trench 4). Trench 4 yielded the remains of a mid-19th-century, masonry interior partition (Fig. 4), Trench 9 a fragment of a foundation laid prior to the late 18th century.

Pavel Vutkin, Simonas Sprindys, Jokūbas Lisauskas

Santakos parkas

2021 m. Kaune atnaujinant Nemuno ir Neries santakos parke esantį stadioną, balandžio–gegužės mėnesiais stadione ir jo aplinkoje, patenkančioje į Kauno senamiesčio (UK 839) teritoriją, vykdyti žvalgomieji tyrimai. Jų metu ištirta 14 2x2–3x3 m dydžio šurfų, iš viso 116 m^2 plotas. Taip pat 1220 m^2 plote vykdyti žvalgymai.

Aptariamos vietos aplinkoje anksčiau tyrimai nevyko, tik plačiai tyrinėtos teritorijos į R – Kauno pilies liekanos (UK 839), Kauno bernardinų vienuolyno ir Šv. Jurgio Kankinio bažnyčios statinių kompleksas (UK 824) bei Kauno senamiestis (UK 20171). Archeologiniai tyrimai šiose vietose pradėti vykdyti dar tarpukariu (1926 m. – A. Presas, 1930–1932 – E. Volteris). Plačiausios apimties archeologinius tyrimus artimiausioje aplinkoje vykdė K. Mekas (tyrinėjo 1954–1961 m.) (*KPC PB*, f. 30, ap. 1, b. 36), A. Žalnierius (1994 ir 1998 m.) (*ATL 1988 ir 1989 metais*, 1990, p. 168–170; *LIIR*, f. 1, b. 2395, p. 5–8; 3207), M. Bertašius (2009–2010 m.) (*KPC PB*, f. 39, ap. 1, b. 12885; 3045). Šių tyrimų metu nustatyta, jog Kauno pilies teritorijoje glūdi X–XVII a. vidurio kultūrinis sluoksnis, yra išlikę medinių įtvirtinimų fragmentų, aptiktos gynybinių griovių vietos. Bernardinų vienuolyno komplekso teritorijoje aptiktas XIV–XX a. kultūrinis sluoksnis, taip pat XVI–XVII a. kapų. Kauno senamiesčio teritorijoje kultūriniai sluoksniai daugelyje vietų suardyti XX a., tačiau artimiausioje 2021 m. tyrimų aplinkoje taip pat aptikta XV–XX a. kultūrinių sluoksnių, XVI–XVIII a. grindinių ir mūrinio užstatymo liekanų.

Svarbu pabrėžti, jog šiame straipsnyje aprašomų tyrimų vieta yra buvusioje žemumoje, į V nuo urbanizuotos Kauno senamiesčio dalies, anksčiau dažnai Nemuno ir Neries užliejamoje vietoje. Nemuno ir Neries upių santakoje XIV a. buvo pastatyta ir kryžiuočių pilis – Marienvederis. Iki šiol šios pilies tiksli vieta nėra žinoma. Istorikai, analizuodami įvairius to meto šaltinius, kėlė hipotezes, kad ši pilis galėjusi stovėti Kauno pilies vietoje, o gal tai ir buvo kryžiuočių tvirtovė (Almonaitis V., The capture of the Marienwerder castle, or where the Teutonic Order's expansion to the East was stopped, *Acta Baltico-Slavica*. Warszawa, 2017, t. 41, p. 12). Pastaraisiais metais dr. V. Almonaitis, analizuodamas XIV–XV a. vokiečių istorinius šaltinius, aptiko naujų duomenų apie šios pilies išvaizdą, statybas bei lokaciją. Anot jo, Marienvederio pilis turėjusi stovėti Neries ir Nemuno žiočių saloje. Ją sudarė aukštutinė, žemutinė pilys bei papilys, buvo ir vidinis uostelis. Ši pilis buvo strategiškai svarbi – kitos prie Nemuno stovėjusios kryžiuočių pilys buvo medinės, o dalis šios tvirtovės sienų mūrytos iš plytų ir akmenų. Dr. V. Almonaitis formuoja prielaidą, kad šios pilies mūrų likučių vis dar turėtų būti po sąnašų sluoksniu kažkur Nemuno ir Neries santakos parke (https://alkas.lt/2018/03/15/vdu–moksliininkas–atskleide–didziausia–lietuvos–kariuomenes–pergale–kauno–mieste).